

Kompetencje zawodowe i osobowe doradcy zawodowego w pracy poradniczej

Artykuł sporządził dr Witold Pietruk – pedagog PPP Grodków

Problem przygotowania uczniów do podjęcia dojrzałej, odpowiedzialnej decyzji zawodowej zajmuje w szkole podstawowej ważne miejsce. Priorytetowym zadaniem szkoły – w myśl założeń reformy – jest przygotowanie uczniów do życia, m.in. poprzez udzielanie pomocy w procesie samookreślenia zawodowego. Od szkolnego doradcy zawodowego wymaga się zatem realizowania zadań wychowawczych, które przygotowują młodzież do trafnego wyboru zawodu i drogi dalszego kształcenia, rodziców do efektywnego wspierania dzieci w podejmowaniu przez nie decyzji edukacyjno-zawodowych. Pomogą nauczycielom w realizacji tematów związanych z wyborem zawodu, będą wspierać działania szkoły, których celem jest rozwój edukacyjny i zawodowy ucznia¹.

Wszystkie wyżej wymienione sytuacje mają znaczenie wychowawcze, są źródłem doświadczeń, gdyż uczeń aktywnie w nich uczestnicząc i aktywnie je przeżywając zdobywa nową wiedzę o świecie, uczy się nowych zachowań lub modyfikuje stare. Zmienia sądy i przekonania². Działania te wymagają od szkolnego doradcy zawodowego dużej odpowiedzialności, odpowiednich kompetencji. Po raz pierwszy pojęcie „kompetencje” użył w 1982 roku R. Boyatzis określając je jako „potencjał istniejący w człowieku, prowadzący do takiego zachowania, które przyczynia się do zaspokojenia wymagań na danym stanowisku pracy w ramach parametrów otoczenia organizacji, co z kolei daje pożądane wyniki”³.

Doradca zawodowy musi zdawać sobie sprawę z tego, że będzie musiał sam podnosić swoje kwalifikacje zawodowe (w obrębie ukończonego kierunku) przez systematyczne samokształcenia i doskonalenia związane z poznaniem zagadnień dotyczących znajomości standardów, znajomości systemu edukacji, dróg kształcenia i uzupełniania kształcenia w systemach szkolnych i pozaszkolnych. Ponadto będzie się to wiązało z uzyskaniem informacji o sieci i ofertach szkół, zasadach rekrutacji do szkół, znajomością trendów edukacyjnych i trendów występujących na rynku pracy, informacjami o rynku pracy⁴. Zdobywanie tych umiejętności pozwala doradcy zawodowemu pomagać człowiekowi w poznaniu jego własnych możliwości, poznaniu preferencji w odniesieniu do określonych prac czy środowisk

¹ A. Rogozińska, *Szkolny doradca zawodowy. Korzyści wynikające z działalności szkolnego doradcy zawodowego*, Warszawa 2003, s. 9.

² R. Parzęcki, *Wspomaganie uczniów w wyborze zawodu i kierunku kształcenia komponentem procesu poradnictwa zawodowego*, „Wychowanie na co dzień” 2004, nr 7–8, s. 24.

³ D. Kukla, *Komunikacja w doradztwie zawodowym*, Państwowy Instytut Badawczy, Radom 2008, [cyt.za:] R. Boyatzis, *The Competent Manager* (Oleksyn T., 2006, s. 18, Wodruffe Ch., 2003), s. 50.

⁴ A. Wierzchowska-Szymanek, *Kompetencje doradców zawodowych a jakość poradnictwa zawodowego w szkole*, [w:] *Poradnictwo zawodowe w SZOK-ach*, red. W. Kreft, Centrum Metodyczne, Warszawa 2008, s. 162–163.

zawodowych, nabywaniu kompetencji zawodowych, wyborze optymalnej kariery zawodowej⁵. Szkolny doradca zawodowy w pracy z młodzieżą powinien stworzyć możliwość kształcenia umiejętności radzenia sobie ze zmianami, poprzez rozwijanie umiejętności adaptacyjnych oraz umiejętności wychodzenia naprzeciw nowym sytuacjom i nowym wyzwaniom⁶.

Wiedza to nie wszystko, by być dobrym doradcą. Konieczna jest stała i systematyczna praca nad sobą, którą niektórzy badacze określają jako dynamiczny rozwój osobistych wartości. Zawód doradcy jest również powołaniem i wymaga wzorców osobowych⁷. A więc powinien charakteryzować się takimi cechami jak obiektywizm i tolerancja, czyli traktowanie uczniów bez uprzedzeń, w poszanowaniu dla ich wartości i indywidualności, a także komunikatywność, szacunek dla autonomii ucznia, wzbudzanie zaufania, dyskrecja, empatia, operatywność, przedsiębiorczość, otwartość na zmiany, umiejętność współpracy, świadomość własnych ograniczeń w zakresie udzielania pomocy⁸. Każdy doradca zawodowy powinien okazywać swojemu klientowi empatię, życzliwość i szacunek, ponieważ one stanowią podstawę budowania zaufania⁹. Stanowisko takie przyjmuje B. Wojtasik, która podkreśla, że doradca zawodu powinien być osobą życzliwą, ciepłą, empatyczną, otwartą, szczerą i zaangażowaną¹⁰. Ponadto doradca zawodowy powinien posiadać umiejętności komunikacyjne, etyczne podejście do radzącego się, umiejętności mediacji i niezależnego organizowania własnej pracy¹¹. Powinien także posiadać umiejętności współdziałania, postępowania z ludźmi i rozumienia fizycznych, emocjonalnych i umysłowych procesów rozwoju, jakim podlega człowiek w sytuacjach podejmowania decyzji zawodowych¹².

Aby odpowiedzieć na pytanie: jakich doradców wybiera młodzież, jaki preferuje model działalności i jakie ma oczekiwania wobec doradcy, należy zastanowić się nad cechami

⁵ B. Baraniak, *Kształcenie doradców zawodowych na studiach podyplomowych*, [w:] *Pedagogika Pracy. Doradztwo zawodowe*, red. Z. Bednarczyk, J. Figurski, M. Żurek, WSP ZNP w Warszawie, Wydawnictwo ITE, Radom 2008, s. 166–167.

⁶ M. Parzonko, *Wewnętrzny System Doradztwa Zawodowego w gimnazjum*, [w:] *Pedagogika Pracy. Doradztwo zawodowe*, red. H. Bednarczyk, J. Figurski, M. Żurek, WSP ZNP w Warszawie, Instytut Technologii Eksploatacji w Radomiu, Radom 2005, s. 231.

⁷ M. Malewski, *Poradnictwo wobec zmieniających się wzorów ludzkiego życia*, [w:] *Doradca – profesja, pasje, powołanie. Materiały ze światowego Kongresu poradnictwa Zawodowego Stowarzyszenia Doradców Szkolnych i Zawodowych RP*, red. B. Wojtasik, A. Kargulowa, Stowarzyszenie Doradców Szkolnych i Zawodowych RP, Warszawa 2003, s. 21.

⁸ J. Kowalczyk, *Doradca zawodowy w szkole*, [w:] *Edukacja zawodoznawcza i edukacja pro jakościowa w szkole*, red. A. Krajna, L. Ryk, K. Sujak-Lesz, Wrocław 2005, s. 94.

⁹ Ratajczyk J., *Kształcenie doradców zawodowych w Polsce i innych krajach europejskich oraz w Stanach Zjednoczonych*, [w:] *Poradnictwo zawodowe- rozwój zawodowy w ujęciu przekrojowym*, red. D. Kukla, W. Duda, Warszawa 2016, s. 68.

¹⁰ Zob. B. Wojtasik, *Sytuacja poradnicza – między rytuałem interakcyjnym a prawdziwym spotkaniem*, [w:] *Poradnictwo – kontynuacja dyskursu*, red. A. Kargulowa, Warszawa 2009, s. 200.

¹¹ B. Górka, *Poradnictwo edukacyjno-zawodowe dla dzieci i młodzieży w szkołach i ośrodkach specjalnych*, KOWEziU, Warszawa 2015, s. 54-55.

¹² J. Wilsz, *Empatia jako podstawowa umiejętność doradcy zawodowego*, [w:] *Edukacja. Doradca zawodowy. Rynek pracy. Praca zbiorowa*, red. A. Stopińska-Pająk, Warszawa 2006, s. 106.

osobowości doradcy zawodowego, właściwą postawą, która jak pisze C.H. Patterson¹³ powinna charakteryzować się szacunkiem do klienta (ucznia), szczerością (autentycznością), prawidłowymi relacjami, dobrą komunikacją, empatią (rozumieniem), profesjonalizmem.

Ponadto, aby pomoc była profesjonalna doradca musi posiadać pewne cechy, aby uczeń chciał skorzystać z tego typu usługi. Do takich cech możemy zaliczyć: szacunek, wiedzę, otwartość, gotowość do zmian, pozytywne nastawienie, wiarę, sumiennosc, ugodowość, świadomość własnych potrzeb, motywów, uprzedzeń tak, aby nie wpływały one na jakość pracy, dobry kontakt i motywację¹⁴.

Ważne jest również, aby doradca był osobą wspierającą, przekazującą wiedzę, aktywną, rozumiejącą klienta, pobudzającą do aktywności zawodowej osobę bezrobotną, gdyż jak podkreśla S. Kriwas (2009) skierowana jest ona na pomoc w wyborze „mądrego zawodu”¹⁵. Ponadto powinnością doradcy jest przedstawienie zarówno korzystnych, jak i negatywnych aspektów rozwiązań problemów swojego klienta oraz umiejętność odpowiedzi na pytanie klienta o całokształt rzeczywistości jaka ma wpływ na jego sytuację¹⁶. Ma ono szczególne znaczenie w dzisiejszych czasach, a związana jest głównie z dynamicznym rozwojem technologii, szczególnie informacyjnych oraz zmianami kulturowymi i społecznymi. Stanowi długotrwałą pomoc, obecnie ukierunkowaną na udzielanie pomocy, która powinna przebiegać w atmosferze życzliwości, ciepła, otwartości. Doradca wspiera osoby, które same podejmują decyzję i są za nią odpowiedzialni, pomaga im w sytuacjach trudnych¹⁷.

Ponadto doradca zawodowy powinien być osobą odpowiedzialną, czyli świadomą swojego działania i gotową do ponoszenia konsekwencji własnych czynów, uczciwą (uczciwą wobec siebie, jak i wobec innych) oraz tolerancyjną (w poradnictwie tolerancja jest istotnym warunkiem do stworzenia takiej atmosfery, w której klient będzie czuł się wolny, będzie mógł się otworzyć)¹⁸.

Doradca przede wszystkim powinien poznać potrzeby swoich klientów i sprawić, żeby uznali, że to właśnie on będzie tym, który potrafi je zaspokoić¹⁹. Aby to realizować, doradca zawodowy powinien posiadać określoną wiedzę, pozytywny stosunek do uczniów, odpowiednie relacje z klientem. Powinien w swoich działaniach doradczych rozwijać umiejętności związane z lokalizacją (pełna świadomość, gdzie jesteśmy), kwestionowaniem

¹³ C.H. Patterson, *Do We Need Multicultural Counseling Competencies?*. „Journal of Mental Health Counseling” 2004, s. 67–73.

¹⁴ M. Długołęcka, *Polski doradca zawodowy w rozszerzonej Unii Europejskiej. Polish Professional advisor In the enlarged European Union*, Warszawa 2005, s. 290.

¹⁵ S. Kriwas, *The Social constructionism and constructivism In Carter counseling intervention: Basic theoretical point and practical implications* (nieopublikowany wykład prof. S. Kriwasa z Uniwersytetu Patras w Dolnośląskiej Szkole Wyższej we Wrocławiu w dniu 27 listopada 2009 r.), mps.

¹⁶ W. Wołoszyn-Spirka, E. Krause, *Wybrane zagadnienia etyki doradcy zawodowego*, Bydgoszcz, 2012, s. 107.

¹⁷ B. Wojtasik, *Proces zmian w poradnictwie edukacyjno- zawodowym. Dążenie do spójności, współpracy i dobrej praktyki*, [w:] *Edukacja Dorosłych. Poradnictwo dla dorosłych, badania, praktyka*, red. E. Dębska, Warszawa 2010, s. 30.

¹⁸ A. Czerkawska, A. Czerkawski, *Etyczny wymiar poradnictwa zawodowego*, KOWEŻiU, 2005, s. 29–33.

¹⁹ D. Kukła, *Współczesne dylematy współczesnego doradztwa*, „Doradca Zawodowy” 2008, nr 2 (5), s. 8–10.

(czyli zadawaniem pytań), otwieraniem się (poszerzanie swojej wiedzy). Kluczową umiejętnością w tych działaniach jest połączenie tych trzech²⁰.

Wymienione wyżej umiejętności pracy doradcy zawodowego, związanej z profesjonalizmem (kwalifikacje, przygotowanie, kompetencje, umiejętności), powołaniem (zainteresowania i osobowość) oraz pasją (pozytywne zaangażowanie) powodują, że stają się oni ekspertami w wyniku przebytych szkoleń²¹.

Reasumując należy podkreślić, iż doradca zawodowy, który obejmuje swą działalnością wiele typów interwencji i współpracuje z różnymi instytucjami towarzyszącymi, musi być osobą o wysokich kwalifikacjach i szerokiej wiedzy zawodoznawczej. Musi być dobrze przygotowany do pełnienia swej roli²².

²⁰ G. Jacobs, PhD, Fontys University of Applied Sciences (Holandia), University of Humanistic Studies (Holandia), Keela University (Wielka Brytania); K. Vloet, Fontys University of Applied Sciences (Holandia), O rozwoju tożsamości zawodowej (niepublikowany wykład holenderskiej profesor G. Jacobs i K. Vloet w Dolnośląskiej Szkole Wyższej we Wrocławiu w ramach Naukowego Seminarium Poradnictwa Zawodowego, „Horyzonty pomagania”, Wrocław 2012, mps.

²¹ B. Jenschke, „Doradca – profesja – powołanie”. *Poradnictwo zawodowe na świecie. Refleksje ze światowej konferencji poradnictwa zawodowego*, Narodowe Centrum Zasobów Poradnictwa Zawodowego Programu Leonardo da Vinci, „Zeszyt informacyjno-metodyczny doradcy zawodowego” 2002, nr 24, s. 15.

²² E. Jańczak-Obst, *Rola pracownika poradni psychologiczno-pedagogicznej w procesie podejmowania przez ucznia decyzji zawodowej*, [w:] *Podejmowanie decyzji zawodowej przez młodzież i osoby dorosłe w nowej rzeczywistości społeczno-politycznej*, red. B. Wojtasik, Wrocław 2001, s. 382–383.